

Tutu ña ni ke'i Santiago

Ti'vi' rə cha'an'

1 ¹Yu'ü nduu' Santiago, te xika' nuu' nuu' Ndiosí xiin' nuu'
xto'o e' Jesucristo. Ti'vi' i cha'an' ndo'ó ne uxí uvi ti'vi,
ne ta'an' i, ne Israel, ne ni kiku ki'in' xaan' iin yivi.

Na nakuatia' nimá e' kii' yoo tundo'o' nuu' e'

²Ñaní ta'an' i, na nakuatia' va nimá ndo' kii' ndo'o' ndo'
nuu' ndee kā tundo'o'. ³Kuachi ndii xā xiní ndo' ña kii' ndo'o'
ndo' nuu' ndee kā ña'a xa'a' a ña iní ndo' xini ndo' Ndiosí ndii,
chindiee' a te ita' ni'i kā ndo' nuu' ña iní ndo' jaan!. ⁴Te naa'
ita' ni'i ndo' nuu' ña iní ndo' jaan!, te chindiee' a ndo'ó nuu'
tundo'o' ndee so'o' ndi'i!, te kunduú xachi' ndo' ne xata'an
nuu' Ndiosí, te kunduú tu ndo' ne xinu xachi' nuu' a, te köö'
ñá kuní xachi' kā nuu' ndo'.

Kakán e' ña chuuñ va e' ña kaká ndaku e' nuu' Ndiosí

⁵Te naa' yoo sava ndo'ó, ne kuní kā ña xini tuní nuu' ndii,
kakán ndo' a nuu' Ndiosí, te taxi a ña jaan' nda'a' ndo'. Sakan'
ñá Ndiosí ndii, taxi' a kua'a' ña va'a nuu' e', te xí'é a nuu' e'
xa'a' a ña xikán e' ña jaan' nuu' a. ⁶Ndisu iní ndo' te kakán
ndo' a, te künduú ndo' ne uvi a xanini, sakan' ña ne uvi a
xanini ndii, nduu' nia ndee naa tikui mini ka'nu', te' kua'an
kuaxi xika' xaa' tachi', te yo'o' ni jaan' koyo' a ra!. ⁷Kuachi
ndii, ne xaa' ña jaan' ndii, na känini nia ña natiin nia iin ña
xikán nia jaan' nuu' xto'o e!. ⁸Sakan' ña ne uvi nimá nduu'
nia, te ximi' koo tu iní nia nuu' sakuu' ña xaa' nia.

⁹Ñaní ta'an' e', ne nda'vi kuu' ndii, na va'a kuni nia ña
nduu' nia ne ka'nu' nuu' Ndiosí. ¹⁰Ndisu ne vika' ndii, na

va'q a kuni nia ña nduu' nia ne nda'vi kuu' nimá ni xaq Ndiosí, sakan' ña ña vika' nia jaan' ndii, ndoñu'u' a ndee naa ita ku'u. ¹¹ Kuachi ndii, kii' ketä ñu' sanandi' ndiee' a ndii, ichi ku'u jaan', te koyo ita a, te ndoñu'u' ña ndatun' a. Iin kachi kundo'o tu ne vika', sakan' ña ndoñu'u' ne jaan', te ndoñu'u' tu ña xachuun' nia xiin' ña vika' jaan'.

Kuësa' xito' kua'a Ndiosí ne yivi'

¹² Sañu'u' va Ndiosí yoo ka xandieni nuu' ña xamaña, sakan' ña kii' kañando nia nuu' ña jaan' ndii, natiin nia kivi' ñu' ña köo' kivi' ndi'i', ña nduu' ndee naa corona ña ni'i' ne kanando, ña ni taxi Ndiosí kuento a xa'a' nuu' ne ndani ña'a'.

¹³ Na kä'an yoo ka kii' xito' kua'a ña'a' ña kini ndii: "Ndiosí ni xito' kua'a yu'u." Kuachi ndii köo' ndiee' ndee iin ña'a te sanama' a Ndiosí nuu' kuachi, te ni ndee mii' Ndiosí xito' kua'a ndee iin ne yivi' te koyo nia nuu' kuachi. ¹⁴ Süu' jaan' ndii ña kini, ña ndioo' ini mii' nia, nduu' ña xito' kua'a ña'a', te xiku'ún nia nuu' kuachi. ¹⁵ Te xa'a' a ña kini ndioo' ini nia ndii, xaa' nia kuachi. Te kii' xaa' te xaa' nia kuachi jaan' ndii, kuví xachi' nia nuu' Ndiosí xa'a' a jaan'.

¹⁶ Ne kua'a ñaní ta'an' i, küni xa'an' xiin' mii' ndo'.

¹⁷ Kuachi ndii Ndiosí taxi' sakuu' ña va'a, te sakuu' ña ndo kuaxí mii' ndu'u' a ndivi', te suví tu a nduu' ña ni xa'a sakuu' ña yi'e ndiee' ndivi'. Te Ndiosí ndii, köo' kivi' namá a ndee naa xaa' ña yi'e ndiee' ndivi' jaan', ni ndee näma tu a ndee naa xaa' kunda'vi ña jaan'. ¹⁸ Te xa'a' a ña kuní mii' a, ni saturí a yoo' xiin' tu'un a, ña ndixa, te kundue e' si'e a, ne nuu' nuu' sakuu' ña ni xa'a a.

Na kuní so'o e' tu'un Ndiosí, te saa tu e' ña ka'án a

¹⁹ Ne kua'a, ñaní ta'an' i, xa'a' a jaan' na kuní a ña koo tu'va sakuu' e' te kuní so'o e' ña ka'án inga ne yivi', te ndiatu' e' xiin' ña ka'an e', te näsaal' yachi tu e'. ²⁰ Kuachi ndii, ña kui'e ne yivi' ndii, täxi' a sachuun' ndaku nia saa kuní Ndiosí. ²¹ Ña jaan' na kui' nakoo ndo sakuu' ña xe'na', xiin' sakuu' ña nia'a ña yoo va nuu' kivi' ñu' ndo'. Te natiin maso ndo tu'un ña ni chi'i Ndiosí nimá ndo', sakan' ña ña jaan' kumi' ndiee' te sakakú a ndo'.

²² Ndisu küni xa'an' xiin' mii' ndo', süu' küni so'o kuiti' ndo' tu'un jaan'. Süu' jaan' ndii, kuní a saa tu ndo' ña ka'án

a. ²³Kuachij ndii, ne xini so'o kuiti' tu'un jaan', te xää' nia ña ka'án a ndii, nduu' nia ndee naa iin ne xito' ndiaa ndi'i nuu' nia nuu' yuu' peko. ²⁴Te kii' ndi'i koto ndiaa xiin' mii' nia, te kua'an nia ndii, iin kani' va te nandoso' nia saa' kaa' nuu' nia. ²⁵Ndisu ne xini so'o tu'un ndei' Ndiosí, te xito' ndi'i nia ña ka'án a xiin' nia, te ndikún kixin' nia a, te nändoso' nia a ndii, sañu'u' ña'l' Ndiosí, te xaa' nia a. Sakan' ña tu'un ndei' jaan' ndii, iin ña va'a ndi'i nduu' a, te sandoó ndiká a yoo' nuu' kuachij e!.

²⁶Te naa' yoo ka tuu ña nduu' nia ne xaa' xna'a ña kuní Ndiosí, ndisu xito' nia saa koo yu'u' nia ndii, xini xa'an' xiin' mii' nia, te ndiaa ya'vi' ña xaa' nia jaan' nuu' a. ²⁷Sakan' ña ña ndoo xiin' ña ndaku nuu' yuva' e' Ndiosí, ña xtani a saa e' ndii, ña yo'o' nduu' a: ña koto e' ne kuachij nda'vi, te sakan' tu ña'a' kuaan' kii' ndo'o' nia, te koto xiin' mii' e' nuu' kuachij ña yoo iin yivi'.

Vä'a nakaxin e' ne yivi'

2 ¹Ñani ta'an' i, xa'a' a ña ini e' xini e' xto'o e' Jesucristo, ña ka'nu' koo' chukuu' ndii, kuní a ña iin kachi tiin mani' e' ndee ka nuu' ne yivi'. ²Saa e' kuenta ndii, ndi'vi iin te vika' ni'nu' toto va'a, te ñu'u' tu iin kaxun nda'a' va'a nuu' nda'a' ra, mii' nakayá ndo', te ndi'vi tu iin te nda'vi kuu' ni'nu' toto yata' ikan!. ³Te koto'n*i* ndo' nuu' te vika' jaan', te ka'an ndo' xiin' ra ndii: "Nia'a yatiñ yo'o' kundu'u' un', tákui'e", kachi ndo!. Te ka'an tu ndo' xiin' te nda'vi kuu' jaan' ndii: "Ndee kaa' kuiin ndichí yo'ó, uun ñu'u' mii' ita' xa'a' i yo'o' kundu'u' un!", kachi ndo' xiin' te jaan!. Naa' sakan' nduu' a ndii, ⁴xa iin kächi tiin mani' ndo' ne yivi' kii' xaa' ndo' sakan', te nduu' ndo' ndee naa te xa'nú kuachij, te xächuun' ndaku.

⁵Ne kua'a ñani ta'an' i, chuun xa'a' va ndo' ña ka'an i xiin' ndo' vitin: ¿Ñáá xiní ndo' ña ni nakaxin Ndiosí ne nda'vi kuu' iin yivi' yo'o' te ini va nia kuni ña'a' nia? Te kii' xaa' nia sakan' ndii, ndee naa vika' nia nuu' a xa'a' a ña natuun' nia ña ka'ndia chuun' a nimá nia saa ni taxi a kuento a nuu' ne ndani ña'a!. ⁶Ndisu ndo'ó ndii, mii' kuu' ndo' xiin' ne nda'vi kuu' jaan!. ¿Saa tu xiní ndo' ña ne vika' jaan' nduu' ne mii' kuu' xiin' ndo', te suvi tu nia nduu' ne tiin' kuachij siki' ndo'ó, te kua'an nia xiin' ndo' ndee vi'e mii' xa'nú te yivi' kuachij? ⁷¿Saa

tu xiní ndo' ña suvi tu niɑ nduu' ne kania'a xa'a' kivi' ndatun'
xto'o e', ña ini e' xini e'?

⁸ Ka'án tu'un ndei' ka'nú' ká mii' yoso' a nuu' tutu Ndiosí
ndii: "Kundaní ndo' ne yivi' xiin' ndo' ndee naa ndaní xiin' mii'
mii' ndo." Sakan' yoso' a. Naa' ndixa xna'a saxonú ndo' ña jaan'
ndii, va'a xaa' ndo'. ⁹Ndisu na iin kachi tiin mani' ndo' ne yivi'
ndii, xá ni xaa ndo' kuachi xa'a' a ña ni xka'ndia ndoso' ndo' ña
ka'án tu'un ndei' jaan', te xá ne ndiso' kuachi nduu' ndo' nuu'
a. ¹⁰Kuachi ndii yoo ka saxonú sakuu' tu'un ndei' jaan', ndisu
xka'ndia ndoso' niɑ iin yu'u' kuiti' a ndii, kumi' kuachi niɑ nuu'
Ndiosí xa'a' sakuu' a. ¹¹Kuachi ndii, suvi Ndiosí jaan' ni ka'an
ndii: "Kümi' un' musa un'" Te suvi tu a ni ka'an ndii: "Kä'ni' un'
ne yivi'", ni kachi a. Ña jaan' na kuii' naa' ni kumi' ndo' musa
ndo', ndisu ni xá'ni' ndo' iin ne yivi' ndii, xá kumi' kuachi ndo'
nuu' Ndiosí xa'a' sakuu' tu'un ndei' a.

¹²Sakan' na kuii' ndo'ó ndii, ndatu'un' va'a ndo', te
sachuu' va'a tu ndo', sakan' ña xiní ndo' ña sana'má Ndiosí
yoo' nuu' kuachi e' xiin' tu'un ndei' a, ña sandoó ndiká yoo'
nuu' kuachi e!. ¹³Kuachi ndii küvita xachi' ini Ndiosí xa'a'
yoo ka kii' sana'má ña'a' a naa' ni kuvita ini niɑ xa'a' ne yivi',
sakan' ña ne ni kuvita ini xa'a' ne yivi' ndii, keta va'a niɑ kii'
sana'má ña'a' a.

Kuní a sachuu' inga' ña ini e' xini e' Ndiosí xiin' ña chindiee' e' ne yivi'

¹⁴Ñaní ta'an' i, ne ka'án ña ini niɑ xini niɑ Ndiosí, te xää'
niɑ ña va'a ndii, kuäsa' kuní xachi' ña ka'án niɑ jaan', te küvi
kaku niɑ nuu' kuachi xiin' ña ka'án kuiti' niɑ ña ini niɑ. ¹⁵Saa
e' kuenta ndii, yoo iin ne xika' ichi' Ndiosí xiin' e', tiaa, uun
ñaa'a' nduu' niɑ, te kuní toto kui'nú niɑ, te kuní tu ña kutiaku
niɑ, ¹⁶te kalán iin ndo'ó xiin' ne jaan' ndii: "Ndiosí na ku'un
xiin' un', na koo na toto un' xiin' ña tiaku un'", kachi ndo',
ndisu täxi ndo' ña kuní nuu' niɑ ndii, köö' ndee iin ña va'a ni
xaa' ndo' xa'a' ne jaan' na sakan'. ¹⁷Nii' sakan' nduu' tu a xiin'
ne ka'án kuiti' ña ini niɑ xini Ndiosí, te xää' niɑ ña va'a ndii,
iin ña kuäsa' kuní nduu' ña ini niɑ jaan'.

¹⁸Ndisu saa e' kuenta ndii, ka'an yoo ka ndii: "Yo'ó ndii, ini
un' xini un' Ndiosí, te yu'u ndii, xaa' i ña va'a." Küvi niɑ'a ndo'
yu'u ña ini ndo' xini ndo' Ndiosí kii' köö' ña va'a xaa' ndo'.

Ndisu yu'ü ndii, xiin' ñä va'a ñä xaa' i kuvi nia'á i ndo'ó ñä ini i xini i Ndiosí.

¹⁹ ¿Náá kandixa' ndo'ó ñä yoo iin ndaa' kuiti' Ndiosí? Va'a xaa' ndo'. Ndisu ndee ñä ndiva'a kandixa' ñä jaan', te yi'vi va ña'a' a. ²⁰ ¡Ne küü' kaxi' nduu' ndo'ó! Xa'a' a ñä ka'án kuiti' ndo' ñä ini ndo' xini ndo' Ndiosí, te xää' ndo' ñä va'a ndii, iin ñä kuäsa' kuní nduu' ñä ini jaan'!

²¹ Xa xiní ndo' ñä Abraham, te xii' yata' e' ndii, ni ka'án Ndiosí ñä te ndaku nimá nduu' ra nuu' a xa'a' a ñä ni xaa' ra kii' ni xika' ra nasoko' ra si'e ra Isaac saa' ni ka'án chuun' a xiin' ra.

²² Te koto ndo' saa' ni xachuun' inga' ñä ini ra xini ra Ndiosí xiin' ñä ni xaa' ra. Te xiin' ñä ni xaa' ra jaan' ni xinu' ñä ini ra jaan'.

²³ Xa'a' a jaan' na ni xinu' ñä yoso' nuu' tutu' Ndiosí mii' ka'án a ndii: "Ni ini Abraham ni xini ra Ndiosí, te ni ka'án a ñä te xachuun' ndaku nduu' ra nuu' a." Sakan' yoso' a. Te ni ka'án tu a ñä te xiní ta'an' xiin' a nduu' ra. ²⁴ Ñä jaan' na kuii' xiní e' ndii, süü' xa'a' a ñä ka'án kuiti' ne yivi' ñä ini nia' xini nia' Ndiosí, te nduu' nia' ne xachuun' ndaku nuu' a. Süü' jaan' ndii xa'a' a ñä xaa' tu nia' ñä va'a nduu' nia' ne xachuun' ndaku nuu' a.

²⁵ Te xa xiní tu ndo' saa' ni xka'ndia a xiin' Rahab, ñä' ni xiko' xiin' mii' mii'. Ndee ñä jaan' ni ka'án Ndiosí ñä ñä' xachuun' ndaku nduu' a' nuu' a xa'a' a ñä ni natiiin va'a a' te Israel, te kuan koto maña ñuu' a', te ni ti'vi' ñä'a' a' inga' ichi', te ni kakü' ra.

²⁶ Sakan' na kuii' iin ñu'u' nde'i kii' köö' kä nimá a ndii, xa ni xi'i a, nii' sakan' tu yoo ñä ini e' naa' köö' ñä va'a xaa' e'.

Koto e' yu'u' e' kii' ndatu'un' e'

3 ¹ Ñani ta'an' i, na ndüku' kua'a' va ndo'ó ñä kunduu' ndo' ne sania'á, sakan' ñä xiní e' ndii, ndiee' kä nakän Ndiosí kuenta nuu' ndu'u, ne sania'á, te sakan' ne xini so'o ñä jaan'. ² Sakuu' e' ndii, ki'in' va ichi' xaa' e' ñä vä'a. Ndisu naa' yoo iin ne yivi', ne köö' kivi' xaa' ñä jaan' xiin' ñä ka'án nia' ndii, ne yivi' va'a xachi' nduu' nia, te kuvi ndiko' ni'i' xiin' mii' tu nia' nuu' kuachi.

³ Ndee naa xaa' tu e' kii' chika'nii' e' kaa' yu'u' kuei, te saa' ri' ñä kuní e' ndii, kuvi ndiko' ni'i' e' ri', te ku'un ri' mii' kä kuní e'. ⁴ Koto tu ndo' saa' xaa' tundoo', tee' ndee na'nii' xava'a tun' jaan', te ndiee' va xika' tachi' ndii, xiin' iin tun' lulu kuiti'

kuví satuvi' te yivi' nu', te kua'an nu' mii' ka kuní ra. ⁵Sakan' tu xaa' yaa' e' ndii, iin ña lulu kuenta ñu'u' nde'i e' nduu' a, ndisu kumi' a ndee' te ka'án nju a xa'a' ña na'nu' ya'a. Te nduu' a ndee naa iin ñu'u' tilikin', ña kuví ka'mi kua'a' xava'a xiki' na'nu'. ⁶Te sakan' tu yaa' e' ndii, ndee naa ñu'u' nduu' a. Te iin xaan' mii' ñu'u' chitu' vi' ña nja'a nduu' tu a. Te iin tu'un' ñu'u' nde'i e', ña kuví sativi' kanii' e', nduu' a, te ndee kii' tuyí e' xiin' ndee skachi' kuví e' ndii, kuví sativi' a yoo', sakan' ña ndee naa ñu'u', ña kuaxi vi'e ndiaya', nduu' a.

⁷Ndixa nduu' a ndii, chuuñun va ne yivi' sámaso nia sakuu' nuu' kiti' iku', naa kuu' ti' kumi' ta'an xa'a', xiin' saa, xiin' ti' kañuu' tixin, xiin' ti' ñu'u' mini ka'nu'. ⁸Ndisu ndee iin e' küvi sámaso yaa' e'. Sakan' ña iin ña nja'a nduu' a, te küvi ndiko' ni'l' ña'a' e'. Te xiin' yaa' e' jaan' ka'án e' kuento xatu, ña satuxu'ví ne yivi'. ⁹Te xiin' yaa' e' jaan' tu xaka'nú' e' Ndiosí, yuva' e', te xiin' ña jaan' tu sanacha'an' e' ne yivi', ne ni xa'a' Ndiosí saa kuu' mii' a. ¹⁰Xiin' yu'u' e' ka'án va'a e' xa'a' ne yivi' te xiin' ña jaan' tu sanacha'an' ña'a' e'. ¹¹Nani ta'an' i, xäta'an saa e' sakan!. ¹²Sakan' ña iin xaan' mii' kiee' tikui ndii, küvi kiee' tikui va'a xiin' tikui uva. ¹³Nani ta'an' i, sakan' tu itun' higo ndii, küvi kuuñun nduu' olivo nda'a' nu', ni ndee küvi tu kiee' tikui va'a mii' kiee' tikui uva.

Yoo uví nuu' ña xini tuní

¹³Naa' ka'ni savá ndo'ó ne xini tuní ndii, na nia'a ndo' ña jaan' xiin' ña va'a ña xaa' ndo', xiin' ña maso kuu' ndo', ña taxi' ña xini tuní ndo' jaan'. ¹⁴Ndisu naa' ndasi' va nuu' ndo' xini ndo' ne yivi', te kuni nakuítat tu ndo' xiin' nia'ndii, koo' ndee iin xa'a' ña ka'án nju' ndo', te xini xa'an' ndo' xa'a' ña ndixa. ¹⁵Ña xini tuní ña kumi' ndo' jaan' ndii, süu' Ndiosí taxi' a, süu' jaan' ndii ña xini tuní, ña yoo iin yivi' kuiti' nduu' a, ña ni natálvi' xini' ne yivi', ña taxi' ña ndiva'a. ¹⁶Kuachi' ndii mii' yoo ne ndasi' nuu' xini nia' ne yivi', te kuni nakuítat tu nia xiin' inga ne yivi' ndii, ndiee' mani' nia, te xaa' nia sakuu' nuu' ña nia'a. ¹⁷Ndisu yoo', ne kumi' ña xini tuní ña taxi' Ndiosí jaan' ndii, xika' ndoo e' nuu' ichi' a, te sakan' tu ndiee' mani' e', te va'a nimá e' xini e' ne yivi', te nda'vi kuu' e' xiin' ne yivi', te kuvita ini e' xa'a' ne yivi', te sakan' tu xaa' e' kua'a' ña va'a,

té näkaxin tu e' ne yivi¹, té nduu¹ tu e' ne uvi nimá. ¹⁸Sákan'
ña ne nduku¹ ña ndiee¹ mani¹ ne yivi¹ ndii, xika¹ mani¹ nia iin
yivi¹, té natiin nia ña xaa¹ ne yivi¹ ña kuní Ndiosí.

Na ndiöö' ini e' xa'a¹ ña' ña yoo iin yivi¹

4 ¹¿Náá xiní ndo¹ mii¹ kuaxi¹ tun kui¹e xiin¹ ñu'u¹ ña yoo
tein ndo¹? Süu ña kini ndioo¹ ini mii¹ ndo¹ jaan¹ sakaku¹
ña kunta'an¹ nimá ndo¹ xiin¹ ña va'a¹ ña kuní a saa¹ ndo¹.
²Ndioo¹ ini ndo¹ xa'a¹ ña'a, te köö¹ a natiin ndo¹. Xa'ni¹ ndo¹
ne yivi¹, té kündieni ka ndo¹ ña ndasi¹ va nuu¹ ndo¹ xini ña'a¹
ndo¹, ndisu köö¹ a natiin ndo¹. Xa'a tu ndo¹ tun kui¹e xiin¹
ñu'u¹, ndisu köö¹ ña'a natiin ndo¹, sákan¹ ña xikán ndo¹ a nuu¹
Ndiosí. ³Te kii¹ xikán ndo¹ a nuu¹ a ndii, köö¹ a natiin ndo¹
sákan¹ ña xikán va'a¹ ndo¹ a saa¹ kuní Ndiosí. Süu' jaan¹ ndii
xikán ndo¹ a te kusiki¹ saka ndo¹ a mii¹ yoo ña sii¹ nuu¹ ndo¹.

⁴Ndo'ó, ne xa'ní ndoso¹ Ndiosí ndee naa ne kumi¹ musa
ndii, ¿ñáá xiní ndo¹ ña ne xtani¹ va saa¹ ña nduu¹ kuenta
iin yivi¹ ndii, nanduu¹ nia ne ni ta'an¹ va'a¹ ka xiin¹ Ndiosí?
Sákan¹ na kui¹ yoo¹ ka xtani¹ saa¹ ña nduu¹ kuenta iin yivi¹
ndii, ni ta'an¹ va'a¹ ka nia¹ xiin¹ Ndiosí. ⁵¿Náá xanini ndo¹ ña
yoso¹ saka ña ka'án nuu¹ tutu Ndiosí ndii: "Kuiñu va Espíritu
Ndiosí, ña ni taxi¹ a naá nimá e', xini a yoo¹"? Sákan¹ yoso¹ a.
⁶Ndisu chindiee¹ kua'a¹ ka Ndiosí yoo¹ naa yoso¹ a nuu¹ tutu
a mii¹ ka'án a ndii: "Täxi¹ Ndiosí ña keta va'a¹ ne ñuñu¹, ndisu
chindiee¹ a ne nda'vi kuu¹ nimá." Sákan¹ yoso¹ a. ⁷Sákan¹ na
kui¹ taxi¹ ndo¹ ña ka'ndia¹ chuun¹ Ndiosí nuu¹ ndo¹, te täxi¹
ndo¹ ña keta va'a¹ ña ndiva'a¹ xiin¹ ndo¹, te kuxioo¹ a nuu¹ ndo¹.
⁸Ndasayatin ndo¹ nimá ndo¹ nuu¹ Ndiosí te kuyatin tu a jaan¹
nuu¹ ndo¹. Ndo'ó, ne ndiso¹ kuachi ndii, nákoo¹ ndo¹ a, te
ndundoo¹ nimá ndo¹, sákan¹ ña ne uvi nimá nduu¹ ndo¹. ⁹Xa'a¹
a jaan¹ na na kusuchi¹ u'vi¹ ini¹ ndo¹, te kuaku ndo¹, te tana
ndii¹ va ndo¹ xa'a¹ kuachi ndo¹. Na nandu¹ ña ni xaku¹ ndo¹ ña
kuaku u'vi¹ ndo¹, te ña sii¹ ni xini ndo¹ ndii, na nandu¹ a ña
kusuchi¹ va ini¹ ndo¹. ¹⁰Na sanuu¹ xiin¹ mii¹ mii¹ ndo¹ nuu¹ xto'o
e' Ndiosí, te ki¹in ka'nu¹ a ndo'ó.

Nätava¹ e' kuenta kuu¹ ta'an¹ e'

¹¹Ñani ta'an¹ i, känja'a xiin¹ ta'an¹ ndo¹. Sákan¹ ña naa'
kanja'a ndo¹ xa'a¹ ne yivi¹, uun naa¹ natava¹ ndo¹ kuenta

kuu' ne jaan' ndii, kanja'a tu ndo' xa'a' tu'un ndei' Ndiosí, te natava' tu ndo' kuenta kuu' tu'un ndei' a jaan'. Te kii' xaa' ndo' sakan' ndii, sii' te saxinú tu'un ndei' jaan' nduu' ndo', sii' jaan' ndii te xa'nú kuachi sananduu' xiin' mii' ndo!. ¹²Kuachi ndii Ndiosí kuiti' nduu' ña xa'a tu'un ndei' jaan', te suvi tu a nduu' ña xa'nú kuachi e!. Te ña jaan' kumi' ña ndiee' te saakakú a yoo' nuu' kuachi e!, uun katun' a yoo!. Ndisu ndo'ó ndii, ¿yoo' nduu' ndo!, tuu ndo!, na natava' ndo' kuenta kuu' inga ne yivi?

Vä'a ka'an ñuñu' e' xa'a' kivi' tiaan

¹³Chuun xa'a' va ndo'ó vitin, ne ka'án ndii: "Vitin, uun tiaan ku'un e' iin ñuu, te kundiee e' ikan' iin kuiya, te xiko' e! ña'a, te kanando e' xu'un!" Sakan' kachi ndo!. ¹⁴Ndisu xini' ndo' saa saa a xiin' kivi' ñuu ndo' tiaan. Kuachi ndii, kivi' ñuu e' ndii, nduu' a ndee naa viko' nu'u!, ña yoo iin kani!, te ndi'i tukuu a so'o. ¹⁵Kuní a ña va'a ka'an ndo' ndii: "Naa! kuní xto'o e' ndii, kutiaku e!, te saa e' ña yo'o!, uun ña jaan!". Sakan' kuní a ka'an ndo!. ¹⁶Ndisu ndo'ó ndii, ka'án ñuñu' ndo!. Te sakuu' ña ñuñu' naa ña jaan' ndii, ña nia'a nduu' a. ¹⁷Sakan' na kuii' ne xiní saa ña va'a, te xää! nia a ndii, kuachi xaa' nia nuu' Ndiosí.

Vitin ka'an Santiago xa'a' ña kundo'o ne vika' nia'a

5 ¹Ndo'ó, ne vika' ndii, chuun xa'a' va ndo' ña ka'an i vitin, sahan' ña xá kuyatin' kuii ña kundo'o ndo!. Sakan' na xa'a' ndo' kuaku ndo' te nde'i ndo!. ²Sakan' ña ña vika' ndo' ndii, te'i a, te toto ndo' ndii, xaxi' kuxi a. ³Te oro ndo' xiin' plata ndo' ndii, kuxi a. Te kuxi ña vika' ndo' jaan' kunduu ña tiin kuachi ndo'ó nuu' Ndiosí, te kunduu a ndee naa ñu'u kii' xa'mi' a ña'a. Ndisu taxa'a te taxa'a ka ndo' ña vika' jaan' tee' ndee xá kuyatin' kivi' so'o' ndi'i!. ⁴Kuni so'o ndo' ña ka'án kuachi te tatú ndo' nuu' ndo!, te ni nakaya ña savi' ndo!, sahan' ña ni cha'vi' ña'a' ndo!. Te xto'o e' Ndiosí ka'nu' koo' chukuu' ndii, xá ni xini so'o a ña ka'án kuachi te jaan!. ⁵Ndo'ó ndii, si'i' xika' ndo' iin yivi' yo'o!, te sasana' xiin' mii' ndo!. Te sanda'ni ndo' nimá ndo' xiin' sakuu' ña kuní ndo!. Xa'a' a jaan' na ni kuxa'an ndo' ndee naa kitil, ti' xito' kuxi ne yivi', te xá ni xaa' kivi' ña kuví ri!. ⁶Te ni katun' ndo' ne yivi', ne koo' kuachi,

te ni xa'ni' ña'a' ndo' tee' ndee ni₁ kuvi ndoni'i nda'a' nia te na₂ka'an nia xa'a' nia.

Kundieni e' ndee xaa kivi' ña nandiko' xto'o e'

⁷Nani ta'an' i, kuie kuu ini ndo' ndee xaa kivi' ña nandiko' xto'o e'. Koto ndo' saa kuie kuu' ini te xachuun' xa'a' ku'u ndee na₁kuixa ña savi!. Te jaan' ndii, kuie kuu' ini ra ndiatu' ra savi' ña kuu₁n nuu' xiin' savi' ña kuu₁n ndi'i' ndoso'. ⁸Nii' sa₂kan' tu kuní a ña kuie kuu tu ini ndo'ó, te kuita ni₁i ndo' nuu' ichi' Ndiosí ndee xaa kivi' jaan!. Kuachi₁ ndii x₂a kuyatin' xaa kivi' ña nandiko' xto'o e' jaan!.

⁹Nani ta'an' i, kuchi₁ ta'an' ndo', saa' iin kii' katun' ndo' xa'a' ña jaan!. Sa₂kan' ña x₂a kuyatin' kuii kivi' ña nandiko' ña xa'nú kuachi₁. ¹⁰Nani ta'an' i, na₂ka'an' ndo' saa ni₁ kundieni te ni ka'an tiakú tu'un xto'o e' Ndiosí xiin' ña ndiee' a. Te jaan' ndii, kuie ni₁ kuu tu ini ra kii' ni₁ sando'o' ña'a' ne yivi', nii' sa₂kan' tu kuní a kundieni ndo'ó, te kuie kuu tu ini ndo'. ¹¹Ña ndixa nduu' a ndii, ka'án e' ña sañu'u' va Ndiosí ne ni₁ kundieni nuu' tundo'o!. Te ni xini so'o ndo' saa ni₁ kundieni Job nuu' tundo'o!, ña kuie ni₁ kuu ini ra. Te xini tu ndo' saa ni₁ sañu'u' va ña'a' xto'o e' Ndiosí so'o' ndi'i', sa₂kan' ña kuvita va ini a xa'a' e', te yoo ka'nu' va tu ini a xa'a' e!.

¹²Nani ta'an' i, ña ka'nu' k₂a nduu' a ña t₂in ndiaa ndo' kivi' Ndiosí kii' taxi' ndo' kuento ndo!. Ni₁ ndee t₂in ndiaa tu ndo' ndivi!. Te sa₂kan' tu t₂in ndiaa ndo' nu'u' iin yivi!. Te t₂in ndiaa ndo' ndee iin nuu' tuk₂u ña'a kii' taxi' ndo' kuento ndo' jaan!. Sii' jaan' ndii kii' ka'án ndo' "uun" ndii, ña jaan' kuiti₁ ka'an ndo!. Te kii' ka'án ndo' "u'un" ndii, ña jaan' kuiti₁ tu ka'an ndo!. Sa₂kan' saa ndo', saa' iin kii' katun' Ndiosí ndo'ó xa'a' ña jaan!.

Ka'an e' xiin' Ndiosí xa'a' ne kuni kuvi

¹³Naa' yoo sav₂a ndo'ó, ne ndo'o' ndii, na ka'an nia xiin' Ndiosí. Naa' yoo sav₂a ne va'a va kuni tein ndo' ndii, na kata nia yaa Ndiosí. ¹⁴Naa' yoo sav₂a ne kuni kuvi tein ndo' ndii, na kan₂a nia te xixa, te xito' ne nakayá xa'a' Ndiosí, te ka'an ra xiin' a xa'a' nia, te xiin' ña ndiee' xto'o e' kak₂in ña'a' ra xa'an oliva. ¹⁵Te kii' ini e', te ka'án e' xiin' Ndiosí xa'a' nia ndii, nda'a ne kuni kuvi jaan' saa xto'o e', te ndokoo nia. Te naa' ni₁ xaa nia kuachi₁ ndii, koo ka'nu' ini a xa'a' nia. ¹⁶Sa₂kan' na kuii'

na'maqndo' kuächi ndo' nuu'ta'an' ndo', te ka'qan ndo' xiin'
 Ndiosí xa'a' ta'an' ndo', te nda'qa ndo'. Te kii' iin ne xachuun'
 ndaku nuu' Ndiosí ka'án xiin' a ndii, chindiee' kua'a' ña ka'án
 ne jaan!. ¹⁷Naa kuu' Elías ndii, iin te yivi' naa yoo' tu ni nduu
 te jaan!. Te kii' ni ka'án, te ni ka'án ra xiin' Ndiosí ña küun
 savi' ndii, ni küun xna'a a uni kuiya yoso' sava. ¹⁸Ni ya'a, te ni
 ka'án tukuu ra xiin' Ndiosí ña küun tukuu savi!. Te ni küun a,
 te ni yoo ña savi!.

Sanandiko' e' ne yivi' nuu' ña ndixa xa'a' Ndiosí

¹⁹Ñani ta'an' i, naa' iin ndo'ó sanako' xiin' mii' nuu' ña
 ndixa ña kandixa' e', te sanandiko' inga ne ta'an' e' ndo'ó
 nuu' ña ndixa jaan' ndii, ²⁰kuní i ña kundani ndo' ña yoo ka
 sanandiko' ne xaa' kuächi jaan' nuu' ichi' Ndiosí ndii, sakakú
 ña'a' nia nuu' vi'e ña ndiva'a. Te koo ka'nu' ini Ndiosí xa'a'
 sakuu' kuächi ne ni xaa' kua'a' xava' kuächi jaan'!